THE HEBREW JOURNAL
דער אידישער זשורנאל
PUBLISHED BY
THE HEBREW JOURNAL
JOURNAL PRESS, LIMITED
542 DUNDAS ST. WEST. Telephone Trinity 6830-6831
M. Clavir, Pres. and Gen. Mgr.
Subscription Rates: $6 PER YEAR $3.50 SIX MONTHS
Entered as Second Class Mail Matter at C. P. O., Toronto.
January 22nd, 1913
The Only Daily Jewish Newspaper in the Province of Ontario
Single Copy—3 cents

מיר פאַרלאַנגען־א אידישען קאַנדידאַט!

זענען שוין אָפיציעל אנאנסירט געוואָרען די פעדעראַלע וואַלען, און דער פּאָליטישער קעסיל קאָכט שוין מיט פולען דאַמף. אין א רייע פלעצער זענען שוין פאַרגעקומען די פּאָליטישע קאָנווענשאָנס, און קאַנדידאַטען וועלען שוין נאָמינירט, אין אַנדערע פלעצער ווידער וועלען נאָמינאַציעס געמאַכט ווערען די טעג. און ביז דעם 28־טען יולי, דעם טאָג פון די וואַלען, וועט מען נאָך גענוג הערען פון אַלע זייטען וועגען די פאַרשידענע וואַלאַרישוס.

ווילען מיר היינט ניט קאָמענטירען וועגען די פאַרשידענע פראַגען אין ציזאַמענהאַנג מיט די וואַלען, דאָס וועלען מיר טאָן ביי אַן אַנדער געלעגענהייט, נאָר מיר ווילען היינט ווידער באַרירען אַן אַלט־נייע פראַגע, וואָס מיר האָבען שוין עטליכע מאָל באַרירט — וועגען א אידישען קאַנדידאַט פאַר וועמס סענטער טאַראָנטאָ.

צוערשט א וואָרט וועגען דער געאָגראַפישער אויסטיילונג פון דעם "ריידינג". פון וועלכען די גרענעצען זענען פאָלגענדע:

פון צפון זייט — בלור סטריט.
פון דרום זייט — דאַנדעס סטריט.
פון מזרח זייט — יוניווערסיטי עוועניו.
פון מערב זייט — דאָווערקאָורט ראָוד.

און מיר שטעלען זיך אָפּ אויפ'ן געאָגראַפישען מאַטיוו צוערשט, ווייל ער איז זייער וויכטיג.

מיר קומען ניט פאַרלאַנגען א אידישען פאַרטרעטער אין א ניט־אידישען געגענט. נאָר אין א דיק באַזעצטען אידישען "ריידינג". דער דאָזיגער געגענט וואָס נעמט אריין אין זיך די טיילען פון די וואַרדס פיער און פינף האָט א גרויסע אידישע באַפעלקערונג, און עס איז דאַריבער מער ווי ישר'דיג, אז א איד זאָל פאַרטרעטען דעם דאָזיגען "ריידינג".

מיר פאָדערען דאַריבער נאָר דאָס וואָס עס געהערט צו אונז מיט רעכט.

און מיר פאָדערען דאָס פון ביידע פאַרטייען, סיי פון די קאָנסערוואַטיוון און סיי פון די ליבעראַלען, נאָמינירט אידישע קאַנדידאַטען, און לאָזט עס איבער צו די אידען גופא. אויסצוקלייבען יענעם וואָס זיי וועלען דענקען, אז ער קען זיי פאַרטרעטען.

זינט מיר זענען צום ערשטען מאָל אַרויסגעקומען מיט'ן דאָזיגען פאַרלאַנג פון א אידישען פאַרטרעטער, האָט מען אונז שטיל־ערהייט געלאָזט וויסען, אז עס איז ניטאָ קיין אידישער מאַטעריאַל אין די דאָזיגע פאַרטייען פון וואָס אויסצוקלייבען. וואַרפען מיר צוריק די דאָזיגע באַהויפּטונג, און דערקלערען עס נאָך פאַר א תירוץ, מיט וועלכען מען וויל זיך אַרויסדרייען פיעלייכט פון אַן אומאַנגענעמער לאַגע, ווייל דער אידישער מאַטעריאַל. די אידישע קאַנדידאַטען, זענען ניט פון קיין ערגערען מאַטעריאַל ווי די ניט־אידען, וואָס די דאָזיגע פאַרטייען האָבען צו זייער ענטפער.

און מיר גייען נאָך א שריט ווייטער. מיר וואָגען צו דערקלערען, אז דער דורכשניטליכער אידישער קאַנדידאַט איז נאָך מיט א קאָפּ העכער פונ'ם דורכשניטליכען ניט־אידישען קאַנדידאַט.

פינף און פערציג טויזענט אידען אין טאָראָנטאָ פאַרדיענען, אז וועניגסטענס איין "ריידינג" זאָל זיי אָפּגעגעבען ווערען, דער געדיכטבאַפעלקערטער אידישער "ריידינג".

מיר זאָגען פינף און פערציג טויזענט אידען, אָבער פאַקטיש וועט עס מיינען פינף און זיבעציג טויזענט אידען, ווייל אויך די אידען פון גאַנץ אָנטאַריאָ וועלען קוקען אויף אים ווי אויף זייער שליח, ווי אויף זייער פאַרטרעטער.

און פינף און זיבעציג טויזענט נפשות פאַרדיענען דאָך זיכער וועניגסטענס איין פאַרטרעטער.

קיינער, וועלכער האָט נאָר א געוויסען, און עס איז אויך פאַראַן אזא זאַך ווי פּאָליטישער געוויסען, קען ניט זאָגען, אז אזא פאַדערונג איז צופיל.

מיר ווידערהאָלען אויך דאָס, וואָס מיר האָבען שוין געזאָגט ביי א פריערדיגער געלעגענהייט — מיר זענען פון יעדען שטאַנדפּונקט באַרעכטיגט צו דער פאַרטרעטערשאַפט, צו וועלכער וויניפּעג און מאָנטרעאָל האָבען זיך שוין לאַנג דערשלאָגען.

יעדע גרופּע האָט פאַרטרעטערשאַפט אין פאַרלאַמענט, און אויך די אידען פון אָנטאַריאָ בכלל און טאָראָנטאָ בפרט דאַרפען האָבען אין פעדעראַלען פאַרלאַמענט איינעם. וואָס זאָל זיי פאַרטרעטען.

און אונזער ריף צו די פירער פון ביידע פאַרטייען איז דאַריבער — דערמעגליכט א אידישען פאַרטרעטער פון סענטער וועסט. אין געצייילטע טעג אַרום וועלען פאַרקומען די "ריידינג" קאָנווענשאָנס, נאָמינירט אידען אַלס אייערע קאַנדידאַטען!

זאָלען די קאַנדידאַטען זיך צושיידען אין זייערע פּאָליטישע בליקען, זאָלען זיי אונטערשטרייכען זייער פאַרטיי־אָנגעהעריגקייט, דער אידישער וועלער וועט אָבער וויסען, אז וועמען ער וועט ניט דערוויילען, א קאָנסערוואַטיוו אָדער א ליבעראַל, וועט ער אָבער אויך דערוויילען א איד. וואָס וועט אים ראַטן זיין צו פאַרטרעטען, און וואָס וועט אים ווירדיג פאַרטרעטען ביי אידישע פראַגען.

וועגדען מיר זיך באַזונדערס מיט'ן דאָזיגען רוף צו די אידישע פירער אין די צוויי פאַרטייען, און מיר וואַרטען אויף זייער ענטפער.

און דער ענטפער קען נאָר זיין איינער — צו אַרבייטען ביי די קאַנווענשאָנס אז א אידישער קאַנדידאַט זאָל באַקומען די נאָמינאַציע.

אזוי דאַרפען טאָן די אידישע קאָנסערוואַטיוון, און אזוי דאַרפען אויך טאָן די אידישע ליבעראַלען.

באַרויִגט זיך ניט פון שטימרעכט

פרייטאָג אָוועגט איז דער פאַרלאַמענט געשלאָסען געוואָרען, און גלייך זענען אַרויסגעגעבען געוואָרען די "ריטס" פאַר די נייע וואַלען, און מאָנטאָג האָבען שוין איבער'ן גאַנצען לאַנד אָנגעהויבען צו אַרבייטען די "ענומעריישאָרס" וועלכע דאַרפען צוזאַמענשטעלען די נייע וואַל־ליסטען.

צוליעב דעם וואָס דער "זשורנאַל" איז ניט דערשינען אין די שבועות סעג, האָבען מיר ניט געקענט אויפמערקזאַם מאַכען אויף דעם, אָבער מיר ווילען עס טאָן היינט. ווייל אויך היינט איז נאָך ניט צו שפּעט.

ווען עס קומט צו אייך דער "ענומעריישאָר", ניט אים איבער אַלע געמען פון פערזאָנען פון 21 יאָר און העכער, וועלכע זענען באַרעכטיגט צו שטימרעכט, און וועלכע געפינען זיך אין אייער הויז.

קיין איין אידישע שטימע טאָר ניט פאַרלוירען גיין.

און אויב דער "ענומעריישאָר" האָט שוין באַזוכט אייער גאַס אָדער הויז, דאַן זעט נאָך אין פאַרויבערט זיך. אז אייער נאָמען איז פאַראַן אויף דער וואַל־ליסטע, אייער נאָמען, דער נאָמען פון דער פרוי, און אויך די נעמען פון די קינדער, וועלכע זענען איבער 21 יאָר.

באַרויִגט זיך ניט פון שטימרעכט!

קאָמוניסטישע רעסטאַראַנען אין רוסלאַנד

די פּריוואַטע רעסטאַראַנען זענען, ווי באַוואוסט, איצט פאַרבאָטען אין רוסלאַנד. ווען איינער וויל אָפּעסען א מיטאָג מוז ער געהן אין א רעגירונגס־קיך. די רעגירונג האָט געעפענט אזוינע קיכען כמעט ביי אַלע גרויסע פאַבריקען, וואו די אַרבייטער באַקומען פאַר א ספּעציעלען מעסיגען פּרייז א נישקשה'דיגען מיטאָג. די ניט־אַרבייטער זענען שטאַרק מקנא די אַרבייטער, וואָס זיי קאָנען אי אָפּעסען צו זאַט, אי באַצאָהלען פאַר דעם א סך א קלענערען פּרייז, ווי א ניט־אַרבייטער באַצאָהלט אין א רעגירונגס־רעסטאָראַן.

אין מינסקער „אָקטיאַבער" געפינען מיר א באַשרייבונג פון דער אָרדנונג, וואָס הערשט אין די דאָזיגע קאָמוניסטישע רעגירונגס־קיכען. אָט איז א באַשרייבונג פון אזא קיך אין א שטעדטעל ביי מינסק, וואו עס אַרבייטען א סך אַרבייטער:

די עס־טישען — שרייבט דער מינסקער „אָקטיאַבער", זענען דאָרט עטלעכע צוג. די טשייניקעס פון וועלכע מען גיסט טיי זענען שוואַרץ. קיין באַזונדער געשיר אויף טיי־טרינקען איז נישטאָ. אום צו באַקומען א מיטאָג דאַרף מען אויסהאַלטען דריי רייהען (דאָס הייסט דריי מאָל שטעהן אין רייהע). אין דער ערשטער רייהע וואַרט איהר אויף א לעפעל. איהר וואַרט מיט אומגעדולד ביז יענער עסט אָפּ, כדי אַרויסצוכאַפּען ביי איהם פון האַנט די לעפעל. ווילט איהר זיך פאַרלאָזען אויף כבוד, דאַן בלייבט איהר אָהנ א לעפעל, און אייך וועט אויסקומען צו זופען פון שיסעל.

אין דער צווייטער רייהע דאַרפט איהר זיך שטעלען צו באַקומען זופ. א דריטע רייהע צו באַקומען דעם צווייטען גערייכט. די אַרבייטער דאַרפען זיך א סך אָנשטרענגען אום צו באַקומען א מיטאָג.

אין באַברויסק איז אויך ניט בעסער. די קאָאָפּעראַטיווע קאָמיטע ביים באַברויסקער שוסטער־קאָלעקטיוו — שרייבט דער „אָקטיאַבער" — באַזאָרגט שוין די אַרבייטער מיט מיטאָגען. שלעכט איז נאָר דאָס, וואָס די קיך האָט מעהר אָן אויסזעהן פון א שטאַל איידער פון א קיך. א שרעקליכער רויך טראָגט זיך פון קיך; פון די ווענט רינט; ניט אַלע מאָל העננט א האַנטוך; דער האַנטפאַס איז אָפּטמאָל אָפּטמאָל אויס צו עסען מיט ברודיג הענט. אין קיך זענען דאָ וועניג אָפיציאַנטקעס (קעלנערינס). עס קומט אויס לאַנג צו וואַרטען ביז איהר באַקומט א מיטאָג. און אין רעזולטאַט פאַרשפּעטיגט איהר צו דער אַרבייט, איילענדיג זיך כאַפּט איינער ביים אַנדערען פון די הענט די שטולען.

אין מאָהליוו זענען פאַראַן עטליכע רעגירונגס קיכען, אָבער דער פּויער, וואָס קומט פון באַרף קאָן דאָרט קיינמאָל ניט אָפּעסען. איהם קומט אויס צו געהן פון איין קיך אין דער צווייטער, און אומעטום באַקומט ער אזוינע ענטפערס: „איצט עסען קורסאַנטען; איצט עסען שילער פון דער טעכנישער שול", און אזוי ווייטער.

אין סלוצקער קאָאָפּעראַטיווע רעגירונגס־קיכען זענען די לעפעל פאַרשאַווערטע. עס קומט אויס לאַנג צו וואַרטען ביז מען באַקומט א מיטאָג. די אָפּעס־ציאַנטען (קעלנער) באַהאַנדלען די באַזוכער לויט דעם אויסערליכען אויסזעהן: שטעהען געקליידעט אין דער ערשטער רייהע, בעקאָנט באַקומען איינינג פּראָדוקטען אונגעשטערט; ניט באַקאָנט קעגען אזעלכע פּראָדוקטען ניט באַקומען.

דיזעלבע אָרדנונג הערשט אין די מעהרסטע רעגירונגס קיכען אויך פון אַלע אַנדערע שטעדט און שטעדטלאַך. מאָסקווע איז גלייך אויפ'ן אָרט פאַרשריבען געוואָרען פון דר. מוירפי אין ענגליש.

די אונטערריידונג איז געפיהרט געוואָרען אויף אזא הויכען פאַרנעהם, דאָס מען מוז זיך א קאַפּעלע אַנשטרענגען איהר נאַכצופאָלגען, און אין דערזעלבער צייט איז זי אזוי שפּאַנענד, אזוי הינרייסענד, דאָס עס פאַרכאַפּט כמעט דעם אָטעם.

דער גאַנצער שמועס לאָזט זיך ניט איבערזעצען פאַר א צייטונגס אַרטיקעל. ערשטענס דערפאַר וואָס ער איז צו לאַנג און צווייטענס דערפאַר וואָס א טעניליכע צייטונג איז איבערהויפּט ניט דער פּלאַץ פאַר ריין פילאָזאָפישע שמועסען. אָבער איינינג שטעלען פון דער אונטערערדונג בעטען זיך פּשוט איבערזעצט צו ווערען פאַר'ן אידישען לעזער, באַזונדערס יענער טייל וואָס באַריהרט ספּעציעל אידען.

אָנגעפאַנגען האָט זיך דער שמועס מיט א באַמערקונג פון דר. מוירפי, דאָס ביי א מיטינג פון וויסענשאַפטסלייט וואָס אין לעצטענס געהאַלטען געוואָרען אין ניו יאָרק, האָט איינער פון די רעדנער אַנגעוואָרפען, אז עס איז צייט פאַר דער ווייטער מענשאַפט צו געבען א נייע דעפיניציע (פאַרטייטשונג) פון "גאָט".

אויף דעם האָט איינשטיין אויסגעריפן: "ווי לעכערליך!" און דר. מוירפי אונטער דעם טיטעל "וויסענשאַפט און גאָט" איז אין 'פאָרום" פון יוני מאָנאַט געדרוקט א זעלטענער שמועס וואָס ווייזט איירישע געלעהרטע האָבען לעצטענס אַרויסגעריקט אין אַלבערט אַיינשטיין, אין זיין הויז אין בערלין. די איירישע זיינען דר. דזשיימס מוירפי, א שריפטשטעלער און א באַקאַנטער לעקטשורער, און דר. דזשיי. א. סאַליוואַן, א מאַטעמאַטיקער און א פאַרפאַסער פון ווייסענשאַפטליכע ביכער. פּראָפעסאָר איינשטיין פאַרשטעהט גוט ענגליש, אָבער ער רעדט ניט געלויפיג גענוג אַנצופיהרען א וויסענשאַפטליכען שמועס. דאָס איז אויך דער פאַל מיט דר. מוירפי רעדט גוט אייטליעניש, אָבער דר. מוירפי רעדט גוט אייטאַליעניש און איינשטיין פאַרשטעהט אייטאַליעניש. האָט איינשטיין געריעדט אין דייטש און מוירפי אייטאַליעניש. דר. סאַליוואַן פאַרשטעהט ביידע שפּראַכען. דער שמועס איז גלייך אויפ'ן אָרט פאַרשריבען געוואָרען פון דר. מוירפי אין ענגליש.

די אונטערריידונג איז געפיהרט געוואָרען אויף אזא הויכען פאַרנעהם, דאָס מען מוז זיך א קאַפּעלע אַנשטרענגען איהר נאַכצופאָלגען, און אין דערזעלבער צייט איז זי אזוי שפּאַנענד, אזוי הינרייסענד, דאָס עס פאַרכאַפּט כמעט דעם אָטעם.

דער גאַנצער שמועס לאָזט זיך ניט איבערזעצען פאַר א צייטונגס אַרטיקעל, ערשטענס דערפאַר וואָס ער איז צו לאַנג און צווייטענס דערפאַר וואָס א טעניליכע צייטונג איז איבערהויפּט ניט דער פּלאַץ פאַר ריין פילאָזאָפישע שמועסען. אָבער איינינג שטעלען פון דער אונטערערדונג בעטען זיך פּשוט איבערזעצט צו ווערען פאַר'ן אידישען לעזער, באַזונדערס יענער טייל וואָס באַריהרט ספּעציעל אידען.

אָנגעפאַנגען האָט זיך דער שמועס מיט א באַמערקונג פון דר. מוירפי, דאָס ביי א מיטינג פון וויסענשאַפטסלייט וואָס אין לעצטענס געהאַלטען געוואָרען אין ניו יאָרק, האָט איינער פון די רעדנער אַנגעוואָרפען, אז עס איז צייט פאַר דער ווייטער מענשאַפט צו געבען א נייע דעפיניציע (פאַרטייטשונג) פון "גאָט".

אויף דעם האָט איינשטיין אויסגערופען: "ווי לעכערליך!" און דר. מוירפי האָט דערצעהלט אז דער באַמערקונג פון דער וויסענשאַפטסמאַן האָט אַרויסגערופען א זעלטענער שמועס וואָס ווייזט איירישע געלעהרטע האָבען לעצטענס אַרויסגעריקט אין מיינונג דאָס עס איז ניט געשפּעלט. עס האָט געמוזט זיין אַנ־דער אורזאַכע פאַר'ן קריזיס, אַן אורזאַכע וועלכע האָט כלל ניט צו טאָן מיט קיין טאַריפען.

די קאַפּיטאַליסטישע וועלט איז אָבער אַלע מאָל גרייט צו געפינען אַן אורזאַכע מיט וואָס צו פאַרענטפערען א קריזיס, וועלכע עס לויגט זיך ניט צוצוגעבען אמת'ן אורזאַכע, און דער ענטפער אויפ'ן קריזיס אין קענעדע איז געגעבען געוואָרען מיט'ן טאַריף.

איז אָבער געקומען די קינע רעגירונג און האָט אַרויסגעשאָלען דעם פונ'דאַמענט פון אונטער די פיס פון די וועלכע האָבען אויסגעסירט די דאָזיגע טענה, דער קענעדער טאַריף איז אויך געהערט געוואָרען אין פּראָפּאָרציע צו דעם טאַריף אין די שטאַטען וועלכעס האָבען אַנגעריהרט קענעדע. דאָס וואָלט באַראַפט געווען מיינונג אַז די געשעפטען אין קענעדע האָבען זיך גלייך געדאַרפט פאַרבעסערען, און עס האָט ניט געדאַרפט זיין די קאָמערציעלע מורא פאַר וואַהלען, ווייל סיי די ליבעראַלען און סיי די קאָנסערוואַטיוון שטעהען יעצט אויף דער זעלבער שטופע פון א העכערען טאַריף, און עס דער גרויסער אינדוסטריע איז דאָך קיין אונטערשייד ניט ווער עס וועט דערוועהלט ווערען, די ליבעראַלע פּאַרטיי מוראַ פון דער קענעדער אינדוסטריע און האַנדעל פאַר די קומענדע פעדעראַלע וואַהלען. — וואָס איז די אורזאַכע פון דעם? וואָס איז דער אונטערשייד פאַר דער אינדוסטריע עס וועט הערשען. — די אורזאַכע פון קריזיס אין דער קענעדער אינדוסטריע און האַנדעל און וויפיעל עס הענגט אָפּ פון דעם ווער עס וועט רעגירען, גרויס קאַפּיטאַל פאָדערט סטאַביליטעט. און די מורא פאַר דעם וואָס עס איז געשעהן אין 1925.

פון אריה פאַש

דער קענעדער האַנדעל איז שטאַרק געטראָפען געוואָרען פון דעם געהעכערטען טאַריף אין אַמעריקע, און א דאַנק דעם איז אויסגעפורימט געוואָרען די אַיש פאַר די קומענדע קענעדער וואַהלען, א העכערער טאַריף אָדער בלייבען ביים אַלטען.

מיר ווייסען אז דער עקאָנאָמישער קריזיס אין קענעדע האָט ניט געקענט צו־געשריבען ווערען צום געהעכערטען טאַריף אין די שטאַאטען. מען האָט ווייט ניט געדאַרפט געהן צו זוכען עס, ווייל דער ביישפּיעל איז געווען טאַקי אין די שטאַטען, דאָרטען וואו דער טאַריף איז הויפּטזעכליך געהעכערט געוואָרען געגען קענעדע איז דער קריזיס ניט געווען קיין לייכטערער איידער אין קענעדע. פאַר־קעהרט, דאָרט איז נאָך דער קריזיס גע־ווען א שאַרפערער מיט'ן געהעכערטען טאַריף, דאָס האָט געמיינט, אז דער טאַ־ריף האָט קיין באַרייטענדע ראָליע ניט געשפּעלט. עס האָט געמוזט זיין אַנ־דער אורזאַכע פאַר'ן קריזיס, אַן אורזאַכע וועלכע האָט כלל ניט צו טאָן מיט קיין טאַריפען.

די קאַפּיטאַליסטישע וועלט איז אָבער אַלע מאָל גרייט צו געפינען אַן אורזאַכע מיט וואָס צו פאַרענטפערען א קריזיס, ווען עס לויגט זיך ניט צוצוגעבען אמת'ן אורזאַכע, און דער ענטפער אויפ'ן קריזיס אין קענעדע איז געגעבען געוואָר־דען מיט'ן טאַריף.

איז אָבער געקומען די קינע רעגיע־רונג און האָט אַרויסגעשאָלען דעם פונ־דאַמענט פון אונטער די פיס פון די וועלכע האָבען אויסגעסירט די דאָזיגע טענה, דער קענעדער טאַריף איז אויך גע־העכערט געוואָרען אין פּראָפּאָרציע צו דעם טאַריף אין די שטאַאטען וועלכעס האָבען אַנגעריהרט קענעדע. דאָס וואָלט באַ־ראַפט געווען מיינונג אַז די געשעפטען אין קענעדע האָבען זיך גלייך געדאַרפט פאַרבעסערען, און עס האָט ניט געדאַרפט זיין די קאָמערציעלע מורא פאַר וואַהלען, ווייל סיי די ליבעראַלען און סיי די קאָנ־סערוואַטיוון שטעהען יעצט אויף דער זעלבער שטופע פון א העכערען טאַריף, און דער גרויסער אינדוסטריע איז דאָך קיין אונטערשייד ניט ווער עס וועט דערוועהלט ווערען, די ליבעראַלע פּאַרטיי מאַשין מיט'ן אַרבייטער, אָבער אַזוי ווי עס איז נאָך ווייט פון דעם פאַראורזאַכט די איבער־פּראָדוקציע דעם קריזיס.

דער מצב איז אָבער אז די פינאַנ־ציעלע וועלט אין קענעדע לעבט דורך דעם זעלבען וואַהלען פיבער פונקט ווי עס וואָלט געווען אין קאַן די גרעסטע אישו, ווייל אין אמת'ן איז די הויפּט אישו אין די קומענדע וואַהלען סטאַביליטעט.

ווי פריהער דערמאָהנט מוז גרויס קאַפּיטאַל האָבען סטאַביליטעט צו יעדער צייט, הויפּטזעכליך אָבער מוז עס קאַפּי־טאַל האָבען אין צייט פון קריזיס מעהר ווי אין א נאָרמאַלער צייט און פאַר דער דאָזיגער צייט האָט עס גרויס קאַפּיטאַל שטאַרק מורא.

עס איז אַן אַל־באַוואוסטע זאַך אז דער קריזיס אין קענעדע פונקט ווי אין די שטאַאטען איז א רעזולטאַט פון איבער־פּראָדוקציע. די איבער־פּראָדוקציע איז ניט געווען צו א געוויס, וואָס אזוי גיך ווי אַן אריסער אי־דישער אימיגראַנט איז געקומען צו א שטיקעל מעמד, און־פיהלט זיך עקאָנאָמיש זיכערער, נעהמט זיך זיין צווייטער דור גלייך צו קולטורעלע טעטיגקייטען. זיי פילען אָן די יוניווערסיטיס, די קאָלע־דזשעס און די פּראָפעסיעס, נעהמען זיך צו די פאַבלישינג ביזנעס, צו זשורנאַליזם צום טעאַטער.

— דאָס איז ניט קיין חידוש אין דער אידישער געשיכטע — ענטפערט איינשטיין. דאָס איז אַן אויפלעבונג אין זכרון פון די אַלטע טראַדיציעס. מען דאַרף ניט מאַכען קיין טעות צו דענקען אז די אידישע טראַדיציעס זיינען בלויז רעליגיע־זע. די אידישע ראַסען טראַדיציעס זיינען קולטורעלע. רעליגיע איז איינע פון די ווייט פאַרשידענאַרטיגסטע זייטען.

דאָ לאָזט זיך דר. מוירפי אריין אין אינטערעסאַנטע חקירה וועגען דעם פעהלער וואָס די קריסטליכע וועלט האָט געמאַכט, צום סוף פון מיטעלאַלטער, ווען קולטור האָט אָנגעפאַנגען אויפצוליכען, זיך צו כאַפּען צו דער גריכישער קולטור, און די קלאַסישע שפּראַכען, גריכיש און לאַטיין, אַנשטאַט זיך א קעהר צו טאָן צו די לעבעדיגע טראַדיציעס פון קולטור וואָס די אידישע גרופּע פון שפּאַניען האָט אָנ־נעגאַטען צו דער וועלט. די לאָגיק פון דער קלאַסישער פילאָזאָפיע, און פון דער קלאַסישער גערעכטיגקייט, איז אויפ'ן צו אַן ענד.

— יא — ענטפערט איינשטיין — די קולטוירונג פון גייסט, און די ליעבע צו קולטור, איז אַלע מאָל געווען שטאַרק ביי דעם אידישען פאָלק. אָבער אין צייט פון נויט און באַדרינקונג האָבען זיי זיך געמוזט קעהרען אויף זיך אַליין און האַלטען פעסט וואָס זיי האָבען געהאַט אין די ענגערע גרענעצען פון דער ראַסע. וואָלטען זיי ניט געטאָן, וואָלטען זיי נאַנגען. אָבער איצטער, ווען זיי זיינען פרייער, האָבען זיי א בעסערען טשאַנס ווירקזאַם צו מאַכען זייערע אינטעלעקטו־עלע טראַדיציעס.

זאָגט דר. מוירפי: איהר מערקט דזשער אימיגראַנט איז געקומען צו א געוויס, וואָס אזוי גיך ווי אַן אריסער אי־דישער אימיגראַנט איז געקומען צו א שטיקעל מעמד, און־פיהלט זיך עקאָנאָמיש זיכערער, נעהמט זיך זיין צווייטער דור גלייך צו קולטורעלע טעטיגקייטען. זיי פילען אָן די יוניווערסיטיס, די קאָלע־דזשעס און די פּראָפעסיעס, נעהמען זיך צו די פאַבלישינג ביזנעס, צו זשורנאַליזם צום טעאַטער.

— דאָס איז ניט קיין חידוש אין דער אידישער געשיכטע — ענטפערט איינשטיין. דאָס איז אַן אויפלעבונג אין זכרון פון די אַלטע טראַדיציעס. מען דאַרף ניט מאַכען קיין טעות צו דענקען אז די אידישע טראַדיציעס זיינען בלויז רעליגיע־זע. די אידישע ראַסען טראַדיציעס זיינען קולטורעלע. רעליגיע איז איינע פון די ווייט פאַרשידענאַרטיגסטע זייטען.

דאָ לאָזט זיך דר. מוירפי אריין אין אינטערעסאַנטע חקירה וועגען דעם פעהלער וואָס די קריסטליכע וועלט האָט געמאַכט, צום סוף פון מיטעלאַלטער, ווען קולטור האָט אָנגעפאַנגען אויפצוליכען, זיך צו כאַפּען צו דער גריכישער קולטור, און די קלאַסישע שפּראַכען, גריכיש און לאַטיין, אַנשטאַט זיך א קעהר צו טאָן צו די לעבעדיגע טראַדיציעס פון קולטור וואָס די אידישע גרופּע פון שפּאַניען האָט אָנ־נעגאַטען צו דער וועלט. די לאָגיק פון דער קלאַסישער גערעכטיגקייט, איז אויפ'ן

אין דער וועלט פון געשעפט און פינאַנץ

נאָך א וואָך אָדער צוויי און דער פעדעראַלער קאָמפּיין וועט זיין אין פולען גאַנג. קאַנדידאַטען ווערען אַרויסגע־שטעלט פון ביידע גרויסע פּאָליטישע פּאַרטייען און אויך פון די פּראָגרעסיווע פאַרמער און אַרבייטער פּאַרטייען. יעדער קאַנדידאַט וועט זוכען זיין דערוועהלונג אויף די באַזונדערע פּלאַטפאָרמעס פון די פּאַרטייען.

ביז יעצט איז נאָך קיין אישו ניט אַרויסגעבראַכט געוואָרען. די הויפּט אישו וועלכע מען האָט געדענקט אז עס וועט שפּיעלען א גרויסע ראָליע אויפ'ן אויס־גאַנג פון די קומענדע וואַהלען איז אַוועק־געפאַלען. מיר מיינען די טאַריף אישו. די דאָזיגע אישו וועלכע האָט געדאַרפט באַשטימען דעם שיקזאַל פון דער קומענ־דער דעפּעסיעס־אין קענעדע איז פאַר־שוואונדען מיט'ן דאונינג בודזשעט. עס איז ניטאָ קיין הויכער אָדער נידעריגער טאַריף אונטערשייד צווישען ביידע פּאַרטייען, אין סיידען אַן אישו וועט געשאַפען ווערען אין דער צייט פון קאַמפּיין. איז אזעלכע דער'זייל ניטאָ.

מיר האָבען ניט בדעה צו געבען קיין אַנאַליז וועגען דעם אויסגאַנג פון דעם פּאָליטישען קאַמפּיין וועלכער האָט זיך אָנגעהויבען אין קענעדע און ווילען אויך ניט אַנאַליזירען די שאַנסען פון די פאַר־טייען. וואָס מיר ווילען איז געבען אַן אי־דעאַלייזירען אביבער דעם פינאַנציעלען צו־בערבליק אביבער בנוגע צו דער אַרויסגעצאָלען צו־שטאַנד אין לאַנד אין דער ליכט פון דעם יעצטיגען קאַמפּיין.

עס איז א פעסט באַשטימטער כלל אז אין דער צייט פון וואַהלען הערשט א שטיל־שטאַנד אין דער אינדוסטריע פון לאַנד אין אויך אויפ'ן פינאַנציעלען מאַרק. דער שטיל־שטאַנד איז א נאַטירליכער, ווייל גרויס־קאַפּיטאַל וועלכער מוז האָ־בען סטאַביליטעט פיהלט זיך נערוועז אין אונבאַשטימטקייט.

מען האָט צוגעשריבען די ניט זעהר גינסטיגע לאַגע אין דער קענעדער אינ־דוסטריע אין די לעצטע ניין־צעהן חדשים צו דעם וואָס מען האָט זיך נערויכט אויף וואַהלען, און פאַר גרויס קאַפּיטאַל איז גע־ווען א לעבענס־פראַגע. א הויכער טאַריף אָדער א נידעריגערער טאַריף. גלייך נאָך דער פאַרלאַמענט סעסיע אין 1929 האָט מען געוואוסט אז אין 1930 וועלען זיין פעדעראַלע וואַהלען, און דאַן איז די אויס־שטעהענדע אישו געווען דער טאַריף. דאָס איז געווען גלייך נאַכדעם ווי פּרעזידענט הוואווער פון די פאַראייניגטע שטאַאטען האָט אָנגעהויבען דורכפיהרען אין לעבען זיינע קאַמפּיין פאַרשפּרעכונגען, אַרומ־צורינגלען דאָס לאַנד מיט נאָך א העכערער טאַריף וואַנט, כלומרשט אונטערן אויס־רייד אָפּזוהיטען די אינטערעסען פון דעם אַמעריקאַנער פאַרמער.

מאַשין מיט'ן אַרבייטער, אָבער אזוי ווי עס איז נאָך ווייט פון דעם פאַראורזאַכט די איבער־פּראָדוקציע דעם קריזיס.

דער מצב איז אָבער אז די פינאַנ־ציעלע וועלט אין קענעדע לעבט דורך דעם זעלבען וואַהלען פיבער פונקט ווי עס וואָלט געווען אין קאַן די גרעסטע אישו, ווייל אין אמת'ן איז די הויפּט אישו אין די קומענדע וואַהלען סטאַביליטעט.

ווי ווייסען אז דער עקאָנאָמישער קריזיס אין קענעדע האָט ניט געקענט צו־געשריבען ווערען צום געהעכערטען טאַ־ריף אין די שטאַאטען. מען האָט ווייט ניט געדאַרפט געהן צו זוכען עס, ווייל דער ביישפּיעל איז געווען טאַקי אין די שטאַטען, דאָרטען וואו דער טאַריף איז הויפּטזעכליך געהעכערט געוואָרען געגען קענעדע איז דער קריזיס ניט געווען קיין לייכטערער איידער אין קענעדע. פאַר־קעהרט, דאָרט איז נאָך דער קריזיס גע־ווען א שאַרפערער מיט'ן געהעכערטען טאַריף, דאָס האָט געמיינט, אז דער טאַ־ריף האָט קיין באַרייטענדע ראָליע ניט געשפּעלט. עס האָט געמוזט זיין אַנ־דער אורזאַכע פאַר'ן קריזיס, אַן אורזאַכע וועלכע האָט כלל ניט צו טאָן מיט קיין טאַריפען.

די קאַפּיטאַליסטישע וועלט איז אָבער אַלע מאָל גרייט צו געפינען אַן אורזאַכע פון אינטערנאַציאָנאַלע טאַריפען, אַן אורזאַכע מיט וואָס צו פאַרענטפערען א קריזיס, ווען עס לויגט זיך ניט צוצוגעבען אמת'ן אורזאַכע, און דער ענטפער אויפ'ן קריזיס אין קענעדע איז געגעבען געוואָר־דען מיט'ן טאַריף.

איז אָבער געקומען די קינע רעגיע־רונג און האָט אַרויסגעשאָלען דעם פונ־דאַמענט פון אונטער די פיס פון די וועלכע האָבען אויסגעסירט די דאָזיגע טענה, דער קענעדער טאַריף איז אויך גע־העכערט געוואָרען אין פּראָפּאָרציע צו דעם טאַריף אין די שטאַאטען וועלכעס האָבען אַנגעריהרט קענעדע. דאָס וואָלט באַ־ראַפט געווען מיינונג אַז די געשעפטען אין קענעדע האָבען זיך גלייך געדאַרפט פאַרבעסערען, און עס האָט ניט געדאַרפט זיין די קאָמערציעלע מורא פאַר וואַהלען, ווייל סיי די ליבעראַלען און סיי די קאָנ־סערוואַטיוון שטעהען יעצט אויף דער זעלבער שטופע פון א העכערען טאַריף, און דער גרויסער אינדוסטריע איז דאָך קיין אונטערשייד ניט ווער עס וועט דערוועהלט ווערען, די ליבעראַלע פּאַרטיי מאַשין מיט'ן אַרבייטער, אָבער אזוי ווי עס איז נאָך ווייט פון דעם פאַראורזאַכט די איבער־פּראָדוקציע דעם קריזיס.

דער מצב איז אָבער אז די פינאַנ־ציעלע וועלט אין קענעדע לעבט דורך דעם זעלבען וואַהלען פיבער פונקט ווי עס וואָלט געווען אין קאַן די גרעסטע אישו, ווייל אין אמת'ן איז די הויפּט אישו אין די קומענדע וואַהלען סטאַביליטעט.

ווי ווייסען אז דער עקאָנאָמישער קריזיס אין קענעדע האָט ניט געקענט צו־געשריבען ווערען צום געהעכערטען טאַ־ריף אין די שטאַאטען. מען האָט ווייט ניט געדאַרפט געהן צו זוכען עס, ווייל דער ביישפּיעל איז געווען טאַקי אין די שטאַטען, דאָרטען וואו דער טאַריף איז הויפּטזעכליך געהעכערט געוואָרען געגען קענעדע איז דער קריזיס ניט געווען קיין לייכטערער איידער אין קענעדע. פאַר־קעהרט, דאָרט איז נאָך דער קריזיס גע־ווען א שאַרפערער מיט'ן געהעכערטען טאַריף, דאָס האָט געמיינט, אז דער טאַ־ריף האָט קיין באַרייטענדע ראָליע ניט געשפּעלט. עס האָט געמוזט זיין אַנ־דער אורזאַכע פאַר'ן קריזיס, אַן אורזאַכע ווע